

سر آغاز

ضرورت تدوین شیوهنامه ارجاع‌دهی به اسناد

اطلاع‌رسانی اسنادی در ایران، پدیده‌ای نوین است. تازگی این پدیده، روش‌ها و رویکردهای متفاوتی را موجب شده است. گوناگونی اسناد موجود در کشور نیز، مزید بر علت شده، تنوع رویکردهای اطلاع‌رسانی را پیچیده‌تر و چندگانه‌تر ساخته است. تسهیل این پیچیدگی، نیازمند همگرایی و یکسان‌سازی در شیوه‌های گردآوری، فرایندهای آرشیوی و سرانجام، ساماندهی اسناد است که به علت تعدد مراکز آرشیوی، و بخشی‌نگری حاکم بر آن‌ها، این وحدت رویه حاصل نشده است.

دست‌یافتن به همگرایی و هماهنگی پیشگفته، جز از راه یگانگی مراکز آرشیوی تحت یک عنوان - آرشیو ملی ایران - بهره‌برداری از اطلاعات موجود و ذخیره و حاکم‌سازی یک نوع نظام بازیابی درباره آن‌ها، میسر نیست.

نظام بازیابی سند در معاونت اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران و مراکز آن در استان‌ها، براساس جای‌نماست. در اسناد نخست‌وزیری این معاونت، نظام بازیابی براساس شماره تنظیم و شماره پاکت است که شماره تنظیم، موضوع کلی اسناد می‌باشد. نظام بازیابی اسناد مجلس شورای اسلامی، برپایه دوره‌های مجلس، و مرکز اسناد انقلاب اسلامی، براساس شماره بازیابی است. نظام بازیابی سند در اداره اسناد آستان قدس رضوی، برپایه شماره اموال قرار دارد که عددی چهار یا پنج رقمی است. نظام بازیابی در اداره اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، بر مبنای سال، شماره کارتن و شماره پرونده استوار است، و نظام بازیابی سند در مرکز اسناد ریاست جمهوری، براساس منبع سند (نخست‌وزیری یا وزارت دربار) و شماره بازیابی است و شماره بازیابی - که عددی چهار رقمی است - بسته به نوع منبع سند، متفاوت است.

سردرگمی پژوهشگر تاریخ در بهره‌گیری از این پایگاه‌های گوناگون آرشیوی، سوای مشکلات فراوان مسافرت، دیوانسالاری اداری و... - که موضوع این مقال نیست - هنگامی بیش‌تر می‌شود که بخواهد به اسناد این پایگاه‌ها ارجاع دهد. با سرک کشیدن به کتاب‌ها و مقالات تاریخی - که از اسناد استفاده کرده‌اند - این آشفتگی بخوبی به چشم می‌خورد.

پژوهشگران تاریخ در ارجاع برون‌متنی به اسناد، باز مشکل کم‌تری دارند. چرا که می‌توانند در انتهای مقاله یا کتاب خود، ذیل پی‌نوشت، مشخصات پایگاه و شماره بازیابی، شماره اموال، شماره کارتن و... را، بسته به نوع پایگاه، بیابند. اما اگر مقاله محقق، مقاله‌ای علمی - پژوهشی یا علمی - ترویجی باشد، با توجه به توصیه دانشگاه‌ها در کاربرد شیوه ارجاع‌دهی انجمن روانشناسی آمریکا (A.P.A)، مشکل دوچندان می‌شود. زیرا تکرار نام پایگاه‌ها و شماره‌های بازیابی، اموال، کارتن، دوره و... فضای زیادی از مقاله و گاهی تا یک سطر را می‌گیرد که زیننده چنین نوشتاری نیست و در متن،

سکته ایجاد می‌کند. غیر از آن، الگوئی در شیوه A.P.A برای ارجاع‌دهی به اسناد وجود ندارد. از این رو، شایسته است سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران - که آرشیو ملی را نیز در دل خود دارد - به عنوان متولی اسناد در کشور، به تدوین شیوه‌نامه ارجاع‌دهی به سند مبادرت نماید تا معیار کار پژوهشگران تاریخ قرار گیرد. فصلنامه گنجینه اسناد برای شروع کار، عنوان مراکز آرشیوی کشور را، به منظور ارجاع‌دهی درون متنی و برون متنی، به شرح زیر سرواژه‌سازی کرده است:

۱. ساکما [sākmā]: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران؛
 ۲. مارجا [mārjā]: مرکز اسناد ریاست جمهوری اسلامی ایران؛
 ۳. کِمَام [kemām]: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛
 ۴. مَراسان [marāsān]: مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛
 ۵. استادوخ [estādukh]: اداره اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه؛
 ۶. مُتما [motmā]: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران؛
 ۷. ساکماق [sākmāq]: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
- جا دارد در ادامه این کار، پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران نیز، با فراخوان کارشناسان مراکز آرشیوی، شیوه‌نامه معیارمند ارجاع به اسناد را تدوین نماید. مراکز آرشیوی هم، چنانچه درباره سرواژه مرکز خود، نقد یا پیشنهادی دارند، فصلنامه گنجینه اسناد، از این نظرات استقبال خواهد کرد.

سید محمود سادات*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی